

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԶՈՅԳ ՅՕՐԵԼԵԱՆՆԵՐԻ ՏՕՆԸ
ԷՐԶՐՈՒՄՈՒՄ

—

Թիւրքահայը երբէք չը կարողացաւ խորապէս զգալ հայ գրերի գիւտի և տպագրութեան տօների նշանակութիւնը: Կովկասը պատրաստվեց տօնել միահամուռ, համադրային ջանքերով. ամբողջ մի տարի մտքերը այդ ուղղութեամբ էին մտածում: Կովկասը ցանկացաւ տօնել հայ մտքի ստեղծագործութեան տօները ինքնաբերաբար, սրտաբուլիս տրամադրութեամբ:

Ձեզ մօտ, Կովկասում, յաւերժացրին զոյգ յօրելիսանները դրական, հնչիւն զոհարելութիւնով՝ զպրօցական Ֆօնդով, միլիօնին մօտեցող ըուրլիններով:

Պատի՛ւ Կովկասին:

Բայց տեսէք պատկերը Թիւրքահայաստանում, տեսէք հայ ժողովրդի լքված, դասալիք տրամադրութիւնները Կ. Պօլսում և ամբողջ Թիւրքիայում....:

Թիւրքիայի զանազան կենտրոններում ևս «տօնվեց» հոկտ. 13-ը, բայց տօնվեց վերջին ժամին պատրիարքարանից ստացված պաշտօնական հրամանի և կարգադրութեան ոյժով:

Վերից հրամայել էին տօնել, ու ստորագաս պաշտօնեաները «տօնեցին», զանցառութիւն արած չը վինելու համար միայն:

Մինչև հոկտ. ամսի սկիզբը ոչ ոք մտքից չէր անց կացնում մեծ տօնը, ոչ մի պատրաստութիւն չէր տեսնված։ Սա շատ պարզ աստիճանաչափ է, ցոյց տուող՝ ազգերի, համայնքների կուլտուրայի հանդէպ իրանց ունեցած վերաբերմունքը, նրա նշանակութիւնը գնահատելու ընդունակութիւնը։

Չոյզ յօբելանսները տօնելու ճանապարհունութիւնը՝ էրզրումում ստանձնեց հայերի հոգևոր իշխանութիւնը։

Նոյն 12-ին Սմբատ եպիսկոպոսը պատարագ մատուցեց, ապա հոգեհանգիստ կատարեց ս. Մեսրոպի, ս. Սահակի, Վառձարպուհի և Թարգմանիչների յիշատակին։ Գիւղերից հրաւիրվել էին քահանաներ, իսկ ժողովրդին խնդրվել էր փակ պահել խանութները։

Նոյն օրը փակ էին հայերի, բողոքականների, կաթօլիկների, ֆրանսիացիների բոլոր ուսումնարանները։

Հոգեհանգստից վերջ, ըստ յայտարարութեան, աւուր պատշաճի բանախօսութիւնները եղան ուսումնարանի բակում։

Հանդէսը բացվեց Սմբատ եպիսկոպոսի աղօթքով ու շատ սովորական ֆրանկերով համեմված մի քարոզով։ Ապա զպրօցների տեսուչ Ռոստոմը կցկաւոր մի ճրանախօսութիւն՝ արեց. նրան յաջորդեց հայ բողոքական համայնքի ներկայացուցիչ ճառնախօսութիւնը», յետոյ դարձեալ Սմբատ եպիսկոպոսը մի քանի բառով փակեց հանդէսը։ Ու վերջացաւ ամեն բան։ Բոլորի էլ խօսուածքները յիշատակութեան ոչ մի արժանիք չեն ներկայացնում. ասացին՝ «յաւերժացնենք այս տօնը, յիշենք մեր փառաւոր նախնիքները, օրհնենք նրանց յիշատակը... և այլն»։

Աշակերտուհիները երգեցին մի քանի հօգևոր և ինն ազգային երգեր, «Հայր մեր» աղօթքով փակվեց հանդէսը։

Ներկայ էին Վիէննական Մխիթարեան

հայրերը, հայ բողոքական և հայ կաթօլիկ համայնքների ներկայացուցիչները, հայ զպրօցների աշակերտութիւնը մասամբ, և զբնթէ 2500-ից աւելի բազմութիւն երկու սեռից։

«Հանդէսը» կրում էր կէս-կրօնական բնաւորութիւն։ Չը կար այն խանդավառ ոգևորութիւնը, որ յատուկ է աշխարհիկ օրուն, չը կար կուլտուրական յաղթանակի ինքնավստահ, ուրախ գիտակցութիւնը։

Անա այսպիսի խեղճ ու կրակ փառքով տօնեց Թիւրքահայաստանի մայրաքաղաք էրզրումը՝ հայ քաղաքակրթութեան զոյգ յօբելանսները։

Ամբողջ տարվայ ընթացքում, եթէ չեմ սխալվում, հազիւ 3—4 տեղ են տօնվել զոյգ տօնները սաղ Թիւրքիայում, և դրանք էլ օգտվելով օրեէ նշանաւոր ուխտագնացութեան պատենութիւնից, ինչպիսին եղաւ Մուշի ս. Կարապետի վանքում և այլն։

Կովկասահայի կառուցած միլիոնանոց զպրօցական ֆօնդի գիւմաց՝ թիւրքահայերը մինչև այսօր ոչինչ չեն արել։ Կարծում եմ՝ մինչև հոկտ. 4-ը զպրօցական-գրական ֆօնդը՝ համար Կ. Պօլսի լրագիրներից մէկը միայն ստացել է ընդամենը 3 ոսկի (17 բուրլի) ևւ այդքան։

Հազիւ թէ սրանից յետոյ օրեէ շօշափելի բան գոյանայ։ Արդէն շատ չի անցնի և կը վիճակվի ձեզ կարգալ Թիւրքիայի մտաւորական կենտրոն Կ. Պօլսի մեծասաներոյ ժառն հապճեպով կազմակերպած հանդէսների ու շարլատանութիւնների նկարագրութիւնը։

Ո՛չ ոք թող չը փորձէ արդարացնել Թիւրքահայերի այս քար անտարբերութիւնը տիրող քաղաքական պայմաններով։ Ամբողջ ցաւը կայանում է նրանում, որ ցածր է թիւրքահայերի կուլտուրական, ինքնազրուսակցութեան ընդհանուր մակարդակը։ Անա միակ պատճառը։

Քուրմ